

škodo, ker mu pokojninski zavod tega zavarovanja ne šteje. Šteje mu ga le, če se zavarovanje naknadno dokupi, in sicer le, če zavod prostovoljno na to pristane.

(Konec prih.)

Prinos k manjšinskemu vprašanju.¹

Dr. Ivan Tomšič.

Inozemski znanstveni svet se do sedaj ni mnogo zanimal za primorsko narodnostno vprašanje. Dočim so se napisale o drugih narodnih manjšinah cele skladovnice prvovrstnih del, zastonj iščemo sistematskega prikaza primorskega problema v celoti. Navedeno delo pa nas navdaja z upanjem, da se začenja tudi v zunanjem svetu uvidevati važnost, ki jo ima za mirno sožitje narodov vprašanje jugoslovanskih in italijanskih narodnih manjšin. Jacquin navaja številne knjige, razprave in brošure, ki obravnavajo primorsko vprašanje (53 italijanskih, 17 jugoslovanskih, 10 angleških in francoskih del). Kolikor pa ta dela niso tendenciozno pisana, podajajo le historijski ali pa etnografski, ne pa tudi pravni vidik tega problema. Jacquinovo delo pa obdeluje problem jugoslovanskih in italijanskih narodnih manjšin v celoti, gledano z različnih vidikov, in se zaradi tega more upravičeno smatrati kot prvo monografično delo o tem vprašanju.

Kljub danemu naslovu nam knjiga podaja le nastanek in položaj narodnih manjšin Jugoslovancev v Italiji in Italijanov v Jugoslaviji, in sicer od trenutka, ko je to vprašanje dejansko in pravno nastalo, pa do meseca julija 1929. leta, torej za dobo desetih let.

Knjiga je razdeljena na pet poglavij: 1. Italijani in Jugoslovani v obmejnih krajih; 2. Razni predlogi, kako naj se določi meja med Italijo in Jugoslavijo; 3. Pogodbene obveznosti Italije in Jugoslavije glede zaščite manjšin; 4. Položaj jugoslovanske manjšine v Italiji; 5. Položaj italijanskih opantov v Dalmaciji. Na koncu so navedene v francoskem prevodu važne pravne listine, ki prihajajo v poštev: rapalska pogodba od dne 12. novembra 1920, izvleček iz pogodbe, sklenjene v Santi Margheriti dne 23. oktobra 1922, izmena pisma glede šolskega pouka, dogovor glede Reke z dne 27.

¹ Prikaz knjige: Jacquin Pierre, La question des minorités entre l'Italie et la Yougoslavie. Paris. Librairie du Recueil Sirey. 1929, str. 220.

januarja 1924 in izvleček važnejših določb iz nettunskih dogovorov od 20. julija 1925. Pisatelj dodaja besedilu pet zemljepisnih skic, ki olajšujejo razumevanje številnih predlogov in statističnih podatkov.

V prvem poglavju pisatelj prikazuje etnografsko stanje Jugoslovanov in Italijanov v obmejnih krajih, to je v tako imenovani Julijski Benečiji in v Dalmaciji. Kot sistematsko delo pa knjiga tu kaže občutno vrzel.

Želeli bi namreč, da bi bil pisatelj vsaj na kratko popisal, kako so narodnostne meje v Primorju zgodovinsko nastale in se gibale. Pisatelj pričenja namreč svoja razmotrivanja šele pri rezultatih avstrijskega štetja od dne 31. decembra 1910. Jacquin je mnenja, da se je štetje izvršilo v korist Italijanov in na škodo Jugoslovanov, češ da pri štetju l. 1910. ni bil merodajen materinski jezik prebivalcev, ampak njih občevalni jezik. V Primorju pa se jih mnogo poslužuje italijanskega jezika kot občevalnega jezika, dasi so po narodni zavesti Jugoslovani. Do tega pisatelj ni prišel samo na podlagi temeljitega študija literature o tem vprašanju, ampak je imel glede okolice Trsta večkrat priliko osebno se prepričati, da razen na južnem delu tržaške okolice vsi drugi prebivalci razumejo italijanski, da pa v družini v ogromni večini govore slovenski. Ali so Dalmatinci, ki govore italijanski, ki pa so jugoslovanskega narodnega prepričanja, italijanskega porekla ali ne, Jacquin ne razglablja, pravi le, da je raziskovanje morebitnih historičnih pravic, ki naj bi jih Italija imela v Dalmaciji, odveč (inutile, superflue), ker ondoto prebivalstvo želi ostati v okviru Jugoslavije (str. 29—30).

Glede imenoslovja bi bilo prav, da bi pisatelj navajal ne samo sedanje, italijanske nazive slovanskih krajev, ampak poleg tega tudi prave, slovanske nazive.

Italijanska vojska je zasedla Primorje v začetku novembra l. 1918. V spominu je še žilavost, s katero so nato italijanski zastopniki skušali doseči na mirovni konferenci v prvi polovici l. 1919., da se zasedeno ozemlje pripozna kot del Italije. Jugoslovanski zastopniki, podpirani posebno od Wilsona, pa so se branili podpisati pogodbo take vsebine. Izmed predloženih načrtov, po katerih naj bi se potegnila državna meja med Italijo in Jugoslavijo, Jacquin omenja v 2. poglavju sledeče: predlog, da se izpolni londonski pakt od 26. aprila 1915; Wilsonova črta; Tardieujev predlog o vmesni državi (Etat tampon); spomenica francoske, angleške in ameriške vlade; Nittijska spomenica. Znano je, da se je sporazum o novi državni meji dosegel šele na podlagi neposrednih dogovorov med Italijo in Jugoslavijo: rapalske

pogodbe od dne 12. novembra 1920 in rimske pogodbe od dne 27. januarja 1924.

V 3. poglavju pisec prehaja na pravne obveznosti — kot pravi sam na strani 59, dasi je naslov tega poglavja: pogodbene obveznosti Italije in Jugoslavije glede narodnih manjšin. Podobno kot druge manjše države je tudi Jugoslavija podpisala dne 10. septembra 1919 tkzv. manjšinsko pogodbo, s katero se je zavezala dati gotovo zaščito vsem manjšinam na svojem ozemlju. Velesile bivše antante, med njimi tudi Italija, pa do danes niso hotele prevzeti podrobne mednarodne obveznosti o zaščiti manjšin, ki prebivajo znotraj njihovih državnih mej. J a c q u i n ne navaja zgoraj omenjene manjšinske pogodbe, ampak meni, da se je Jugoslavija zavezala z rapalsko pogodbo in z drugimi mednarodnimi pogodbami dati »italijanski manjšini« številne predprave, da pa se je Italija pogodbeno zavezala pravno zaščititi le »jugoslovanske manjšine« v Zadru in na Reki (str. 48). Pisec pri tem ne opozarja na temeljno pojmovno razliko med pripadniki prave narodne manjšine in med optanti.

Italijanski in jugoslovanski optanti se ne morejo prište-
vati k narodnim manjšinam v onem smislu kakor ga ima
pojem narodne manjšine v modernem mednarodnem pravu
in pravni literaturi; kajti tu ni enega bistvenih elementov
pravnega pojma narodne manjšine: isto državljanstvo. Oni
prebivalci namreč, ki v določeni državi ne pripadajo v
narodnostnem oziru k tkzv. državnemu, vodilnemu narodu,
tvorijo v tej državi narodno manjšino v smislu
modernejega mednarodnega manjšinskega prava
le tedaj, ako imajo ti tujerodni prebivalci isto državljan-
stvo, kot ga imajo pripadniki državnega naroda. Torej oni
Italijani, ki prebivajo v Jugoslaviji, a ki so optirali v dolo-
čenem roku za državljanstvo kraljevine Italije, pravno
ne tvorijo narodne manjšine v Jugoslaviji. Iz tega razloga
Jugoslovani — optanti v Zadru in na Reki pravno niso
narodna manjšina v Italiji. Obojni optanti tvorijo v na-
rodnostnem oziru narodni manjšini, ker imajo kljub
izvršeni opciji pravico ostati še nadalje tam, kjer so živeli
pred opcijo. To dejstvo prav lahko zavaja k zmoti, da se
ti jugoslovanski in italijanski optanti znanstveno obravna-
vajo kot narodni manjšini, ne da bi se še nadalje med njima
razlikovalo. Tako tudi J a c q u i n rabi izraze kot »italijan-
ska manjšina« in »jugoslovanske manjšine« (n. pr. na str. 48),
ne razlikuje pa med italijansko narodno manjšino in itali-
janskimi optanti ter med jugoslovansko narodno manjšino
in jugoslovanskimi optanti. Res je, da n. pr. člen 9. pogodbe,

sklenjene dne 27. januarja 1924 glede Reke, pravi dobesedno: Jugoslovanske manjšine na Reki bodo uživale režim, ki ga uživajo italijanske manjšine v Dalmaciji, na podstavi veljavnih mednarodnih obvez (Uradni list, 1924, 102). Toda iz pogodbe, sklenjene dne 20. julija 1925. v Nettunu v izvršitev člena 9. pogodbe od dne 27. januarja 1924. je razvidno, da je omenjeni člen 9. imel z onimi izrazi v vidu jugoslovanske optante na Reki, italijanske optante v Dalmaciji ter jugoslovansko narodno manjšino (sc. v smislu mednarodnega prava) na Reki, nikakor pa tudi ne italijansko narodno manjšino v Dalmaciji.

Kateri je tedaj pravi temelj zaščite italijanske in jugoslovanske narodne manjšine in obojnih optantov?

Ako je res, da pravna zaščita narodne manjšine nastane le, ako se zaveže država z mednarodno pogodbo nuditi zaščito tujerodni manjšini, tedaj bi v našem primeru bile pravno zaščitene le nekatere narodne manjšine in skupine optantov: Italijanska narodna manjšina v Jugoslaviji je mednarodno zaščiteni z manjšinsko pogodbo, katero je Jugoslavija sklenila z velesilami dne 10. septembra 1919. Velika večina Italijanov v Dalmaciji pa je optirala za državljanstvo italijanske države. Ti italijanski optanti v Dalmaciji uživajo posebno pravno zaščito na podlagi pogodb sklenjenih med Italijo in Jugoslavijo, počenši z rapalsko pogodbo. Od celokupne jugoslovanske narodne manjšine v Italiji pa je pogodbeno zaščiteni le jugoslovanska narodna manjšina na Reki in sicer v smislu člena 6. zgoraj omenjene pogodbe, ki je bila sklenjena dne 20. julija 1925. v Nettunu v izvršitev člena 9. pogodbe od 25. januarja 1924. (Prim. Službene Novine, X-1928, šte. 266. LXXXVII, D, str. 1790). Jugoslovanski optanti v Zadru in na Reki uživajo podobno zaščito, kot jo uživajo italijanski optanti v Dalmaciji, in sicer na temelju mednarodnih pogodb sklenjenih v Santi Margheriti, Rimu in Nettunu.

Toda pravni temelj zaščite narodne manjšine, v našem primeru zaščite jugoslovanske narodne manjšine, ni le v sklenjenih mednarodnih pogodbah. Menimo, da pravne obveznosti države ne nastanejo le s pisanimi pogodbami, temveč tudi z drugimi oficialnimi čini države. V mislih imamo tu obljube, ki so jih predstavniki Italije dali prebivalcem zasedenega ozemlja. Jacquesin se na kratko bavi tudi s tem vprašanjem in navaja v izvlečku izjave teh predstavnikov: proglas, ki ga je general Petitti di Roreto poslal ob zasedbi slovenskim župnijskim uradom, da se prečita na prižnici; izjava Tittonija, ministrskega predsednika, z dne 27. septembra 1918.; prestolni govor italijanskega kralja z

dne 1. decembra 1919., izjavi ministrskih predsednikov Giolittija in Bonomija 1. 1921. Glede Tittonijsve izjave pravi Jacquin, da se ne more nanašati na jugoslovansko manjšino v Italiji iz razloga, ker je ta manjšina pravno bila priključena Italiji šele z rapalsko pogodbo. Drugače pa pisatelj poudarja na splošno, da pravkar omenjene obljube italijanskih oblastev po načelih ustavnega prava veljavno ne vežejo italijanske države (str. 56.). Pač pa, da je Italija vsled svojih svobodoljubnih tradicij moralno dolžna nuditi tujerodnim manjšinam gotovo pravno zaščito (str. 58.).

S temi izvajanjem se ne strinjamo popolnoma. Po našem mnenju naj bi Jacquin, ki se na drugih mestih vedno rad sklicuje na naravno pravo, tudi teh obljub ne obravnaval le z nekega formalističnega vidika. Italijanska država res ni sklenila meddržavne pogodbe, s katero bi se bila zavezala spoštovati jugoslovansko narodno manjšino v Primorju. Toda obljube, ki so jih dali zakoniti predstavniki italijanske države pred 10 leti tujerodnim prebivalcem zasedenega ozemlja — tako v Primorju kot na Južnem Tirolskem — glede zaščite njih posebnosti v narodnostnem oziru, kraljevine Italije ne vežejo samo moralno, ampak tudi pravno. Kot je iz vsebine teh obljub razvidno, se je kraljevina Italija zavezala na pram tujerodnim prebivalcem zasedenega ozemlja, da bo spoštovala njih jezik, vero, kulturo, šole, skratka, da bo pripadnikom narodnih manjšin dala iste človeške in državljanske pravice kot ostalim državljanom. Oblike in prilike, v katerih so se te obljube dale, dokazujejo, da so dane obljube bile resno mišljene. Narodne manjšine v Italiji in z njimi ves kulturni svet je bil tedaj prepričan, da bo Italija, ki je bila tedaj nositeljica svobodoljubnih zamisli, držala dano besedo; kajti drugače je vprašanje, če bi se zmagujoče velesile 1. 1919. glede tujerodnih manjšin zadovoljile z obljubami zakonitih predstavnikov kraljevine Italije. Res je, da je v onem razvoju, v katerem se danes nahajata moderno meddržavno pravo in meddržavna politika, lažje uveljavljati izpopolnjevanje onih pravnih obveznosti, ki nastanejo iz sklenjenih mednarodnih pogodb, kakor pa izvrševanje pravnih obveznosti, ki izvirajo za državo iz obljub, danih tujerodnim državljanom. Toda kljub tej nepopolnosti tehnike mednarodnega prava imajo omenjene obljube značaj pravnih obveznosti.

Specialno o tem vprašanju je vseuč. profesor dr. Stanko Laipajne pravkar objavil v Naši dobi, 59—64, razpravo pod naslovom: Prayna podlaga za zaščito naših manjšin v Italiji, ki sem jo prejel šele, ko sem zaključil ta članek. Na podlagi obširnega materiala pisec doka-

Ko J a c q u i n obravnava pravni temelj zaščite jugoslovanske in italijanske narodne manjšine in optantov, navaja tudi vsebino te pravne zaščite.

Vzrok, da Italija odklanja prevzeti in izvajati mednarodno zaščito celokupne jugoslovanske narodne manjšine, vidi J a c q u i n v tem, ker se po veljajočem meddržavnem pravu naravno pravo ne smatra, da velja kot skupina objektivnih pravil istotako pri umevanju razmerij med državami kot to velja pri urejevanju odnosov med posamezniki. Naravno pravo naj bi tvorilo temelj pozitivnemu pravu, tako da bi tudi pozitivni pravni predpisi, ki urejajo mednarodne odnose, bili le aplikacija načel naravnega prava. Že itak je načelo meddržavne zaščite manjšine v ostrem boju z načelom suverenosti države. Sprava pa je neizvedljiva, ako se pod pojmom suverenosti države razumeva ne o m e j e n a oblast, ki da jo ima država, da urejuje odnose s svojimi državljani ne glede na načela moralnega zakona. Tak primer pa nam nudi ravno fašistična Italija. Zastopniki sodobne Italije namreč neprenehoma poudarjajo, da jim je d r ž a v a nad vse in da posamezniki in rodbine pomenijo le tedaj in le toliko nekaj, kadar in v kolikor so v službi interesov države. Dosledno tem napačnim nazorom poudarjajo zastopniki Italije javno, da je poitalijančenje vseh tujerodnih državljanov Italije v vrhovnem interesu italijanske države. To delovanje pa je usmerjeno za popolnoma drug smoter kot za onega, ki ga sodobni državi postavlja naravno pravo. Zanimivo je tu, omeniti stališče, ki ga je zavzel glede Južne Tirolske dr. Seipel, tedanji zvezni kancelar avstrijske republike. Dne 23. februarja 1928 je namreč pri debati v Narodnem svetu izjavil, da ni mnenja, da je končno veljavno pravo napisano prvo, ki si ga država sama postavlja, ampak da veruje, da obstoji nad mednarodnim pravom mednarodna morala. (Prim. Neue Freie Presse od 24. februarja 1928, št. 22788).

Potem ko je J a c q u i n v glavnih obrisih razložil pravno podlago in vsebino zaščite narodnih manjšin in optantov Jugoslavije in Italije, se loti vprašanja, kakšen je d e j a n s k i položaj teh manjšin.

Četrto poglavje, ki obsega nad polovico cele knjige, nam prikazuje razmere, v katerih živi jugoslovanska narodna manjšina v Julijski Benečiji. Žal nam prostor ne dopušča, da bi podrobneje navedli vsebino tega poglavja. Že iz naslovov oddelkov tega poglavja pa je razvidno, s kakih vi-

zuje, da omenjene obljube zakonitih predstaviteljev italijanske države pravno vežejo kraljevino Italijo, in sicer, da izda za svoje jezikovne manjšine avtonomen jezikovni zakon.

dikov in kako podrobno pisatelj razgrinja življenje naših sonarodnjakov v Primorju: politika poitalijančenja Julijske Benečije, poitalijančenje imen, šolsko vprašanje, jugoslovansko časopisje v Italiji, raba slovenskega in hrvaškega jezika v Julijski Benečiji, vera in cerkev, jugoslovanska kulturna društva v Julijski Benečiji, jugoslovanske gospodarske organizacije v Julijski Benečiji, politične svobodščine Jugoslovancev v Italiji, bodočnost jugoslovanske manjšine v Italiji. Pri tem navaja J a c q u i n številne napade Italijanov na življenje in imovino jugoslovanske narodne manjšine, počenši od požiga Narodnega doma v Trstu. Pisatelj omenja le one primere, katere in v kolikor jih je sam — J a c q u i n govori italijanski ter razume srbohrvaški in deloma tudi slovenski jezik — ugotovil po italijanskih virih. Vendar bi v interesu objektivnosti in popolnosti knjige želeli, da bi pisatelj, ki je živel dalj časa v Trstu in v Splitu, znanstveno dognal in preiskal tudi one važnejše primere nasilja, kateri se navajajo v številnih jugoslovanskih spisih, o katerih pa italijanski viri popolnoma molče.

Rešitev problema narodnih manjšin na ta način, da se jih r a z n a r o d u j e, kakor to dela Italija, nasprotuje ne samo namenu, ki so ga imeli v vidu redaktorji mirovnih pogodb, ampak tudi naravnemu pravu. Kajti naravno pravo zahteva v imenu mednarodne pravice, da vsi državljani brez ozira na narodnost, jezik in veroizpoved uživajo v enaki meri človeške in državljanske pravice. To stališče je med drugimi zavzela tudi Mednarodna diplomatska akademija v svojem poročilu, ki ga je izdala koncem l. 1918. Podobno je Institut za mednarodno pravo na zborovanju, ki se je vršilo meseca oktobra 1929. v Newyorku, sprejel načelo, da naj se proglasijo glede veroizpovedi, jezika in pouka gotove človeške in univerzalne pravice, ki naj bi se smatrale kot ustavna določila, obvezna v vsaki državi tako za večino kot za manjšino.

J a c q u i n prihaja do zaključkov, da italijanska raznarodovalna politika v Primorju sicer ojačuje narodno zavest jugoslovanske inteligence in da tudi pri preprostem narodu to postopanje ne bo rodilo zaželenih uspehov. Toda sistematsko raznarodovanje mladine, številno izseljevanje Jugoslovancev v najboljših letih in istočasno doseljevanje Italijanov v Julijsko Benečijo odkrivajo na drugi strani bojazen za bodočnost jugoslovanske narodne manjšine v Italiji. Primorje bi se po J a c q u i n u moglo imenovati neke vrste Alzacija Lorena le tedaj, ako bi bilo podpirano od svojih rojakov v Jugoslaviji in od mednarodnega javnega mnenja.

V 5. poglavju je razložen dejanski položaj italijanskih optantov v Dalmaciji, v korist katerih je Jugoslavija pogodbeno vezana k zaščiti. Pisatelj podaja stvarno kritiko pritožb italijanskih optantov glede šol, ustanov za intelektualno kulturo, izvrševanje industrije, trgovine in advokature ter za ključuje, da se bo vprašanje italijanske manjšine v Dalmaciji tekom nekoliko pokoljenj popolnoma rešilo, ker bo do tedaj ta manjšina izginila (str. 176.).

Jacquinoovo delo je brez dvoma posrečen poskus, sistematski razložiti vprašanje jugoslovanskih in italijanskih narodnih manjšin in optantov, ki so naseljeni v obmejnih krajih Jugoslavije. Ne samo da je pravni in dejanski položaj teh manjšin podrobno orisan, ampak podana je tudi objektivna kritika v duhu mednarodnega in naravnega prava. Prikazati mednarodnomanjšinski problem določene države v pravilni luči more po našem mnenju samo oni, ki se je poglobil v mnogovrstne prilike, v katerih si stojita državni in manjšinski narod nasproti. Vse to pa je mogoče le z osebnim stikom. Na delu samem se pozna, da je Jacquin dalj časa živel v Primorju, ker le tako je mogel tako globoko prodreti v ondotno narodnomanjšinsko vprašanje.

Letos, ko poteka deset let, odkar se je podpisala ralska pogodba, želimo, da bi ta knjiga služila znanstvenemu svetu v pobudo, da se razgrne pred svetom ena izmed krivic, ki jih rodi pretirani nacionalizem, ter da se dela na to, da se to stanje popravi mirnim potom in na način, ki ga narekuje duh pravičnosti. Kajti brez dvoma je način, kako se postopa z narodno manjšino, največji kamen spodtike, da ne pride med Italijo in Jugoslavijo do resničnega zbližanja in tesnega sodelovanja, ki ga v interesu mirnega sožitja narodov iskreno želimo.

Drugi kongres internacionalnega saveza advokatov v Parizu.

Dr. Henrik Tuma.

Že l. 1879. je sprožil belgijski advokat Dumercy v Anversu misel, naj bi se sklical kongres odvetnikov. To je imelo toliko uspeha, da se je med belgijskimi odvetniki vzbudilo zanimanje za organizacijo, toda ostalo je pri ideji. Šele l. 1886. se je ustanovilo prvo združenje med belgijskimi odvetniki. Iz združenja domačih odvetnikov se je porodila želja po širši organizaciji. Na občnem zboru odvetniške zveze l. 1895.